

## **ЗАПОШЉАВАЊЕ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ**

Посебан изазов за лица са инвалидитетом је запошљавање и радно ангажовање. Укључивање особа са инвалидитетом на тржиште рада у позитивном праву Републике Србије регулисано је Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом „Службени гласник РС“, бр. 36/2009 и 32/2013. Инспиративност предметног закона су начела на која се заснива, а која подразумевају: поштовање људских права и достојанства особа са инвалидитетом; укљученост у све сфере друштвеног живота на равноправној основи сагласно професионалним капацитетима; подстицање запошљавања на одговарајућим радним местима и у одговарајућим условима рада; забрана дискриминације; родна равноправност и једак третман у погледу права и обавеза.

Особа са инвалидитетом може да оствари право на: утврђивање статуса и процену радне способности; подстицање запошљавања, радну и социјалну укљученост и афирмацију једнаких могућности на тржишту рада; мере и активности професионалне рехабилитације; мере активне политике запошљавања; запошљавање у посебним организованим облицима запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом.

### ***ПРОЦЕНА РАДНЕ СПОСОБНОСТИ***

Процена радне способности у циљу разматрања могућности запослења или одржања постојећег запослења обухвата медицинске, социјалне и друге критеријуме којима се утврђују могућности и способности особе са инвалидитетом неопходне за укључивање на тржиште рада и обављање конкретних послова самостално или уз службу подршке, као и употребу техничких помагала. Процена радне способности регулисана је Правилником о ближем начину, трошковима и критеријумима за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења особа са инвалидитетом „Службени гласник РС“, бр. 36/2010 и 97/2013.

Захтев за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења подноси се надлежној организационој јединици Националне службе за запошљавање према пребивалишту лица које подноси захтев. Захтев за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења подноси се на прописаном обрасцу који садржи податке о: организацији која прима захтев; броју, датуму и месту пријема захтева; подносиоцу захтева (име, име једног родитеља и презиме, адреса и пребивалиште, ЈМБГ, број личне карте, статус особе са инвалидитетом, радни однос, назив и седиште послодавца код кога је у радном односу, врсту послова које обавља, занимање, контакт телефон) уз који се достављају и прилози (одговарајућа медицинска и друга неопходна документација). Оцену радне способности и могућности запослења или одржања запослења врши комисија органа вештачења Републичког фонда у складу са Правилником о образовању и начину рада органа вештачења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање „Службени гласник РС“, бр. 59/08 и 75/08. Оцена радне способности и могућности запослења или одржања запослења врши се сагледавањем медицинских, социјалних и других критеријума којима се утврђују способности особе са инвалидитетом у циљу укључивања на тржиште рада и обављања конкретних послова самостално или уз службе подршке. Оцена радне способности и могућности запослења или одржања запослења врши се у просторијама Националне службе. Медицинску

документацију чини: предлог за утврђивање инвалидности на задатом обрасцу попуњен од стране изабраног лекара; отпусне листе са подацима о налазима и извршеним прегледима; постојећи специјалистички налази одговарајућих специјалности са описаним анатомским и функционалним променама утврђеним приликом прегледа, не старији од 6 месеци, на прописаним обрасцима; дијагностички тестови; лабораторијски налази; налаз психолога, односно закључак који обухвата оцену менталних способности, личности и понашања појединца. Медицинска документација у случају вештачења професионалних болести и процене трајних последица проузрокованих повредама на раду обухвата и експертизу завода за медицину рада, Института за медицину рада Србије „Др Драгомир Карајовић”, односно завода за здравствену заштиту радника уколико испуњавају услове за обављање тражене експертизе. Медицинска документација подноси се у оригиналу или овереној фотокопији. Другу неопходну документацију потребну за оцену радне способности и могућности запослења или одржања запослења чини социјална анкета и исправе о остваривању појединих права и статусу лица, и то: уверење о остваривању права по основу социјалне заштите, решење/доказ о статусу особе са инвалидитетом, доказ о стручној спреми или радном искуству и за запослена лица опис посла који лице обавља, као и предлог послова које би лице могло да обавља код послодавца. Поред документације уз захтев се доставља и доказ о измирењу трошкова процене радне способности и други докази који могу бити од утицаја на оцену радне способности и могућности запослења или одржања запослења. Социјалну анкету попуњава стручни радник Националне службе.

Разврставање и груписање захтева за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења са комплетном документацијом врши лекар вештак органа вештачења, по основу основне болести или оштећења лица. У року од 15 дана од дана разврставања и груписања Национална служба заказује комисију органа вештачења и у складу са извршеним разврставањем и груписањем захтева доставља подносиоцу захтева писано обавештење које садржи место и време одржавања оцене радне способности и могућности запослења или одржања запослења. Комисија органа вештачења сачињава налаз, мишљење и оцену у погледу радне способности и могућности запослења или одржања запослења. Решење о процени радне способности и могућности запослења или одржања запослења доноси Национална служба на основу налаза, мишљења и оцене комисије органа вештачења Републичког фонда. Лице у поступку може изјавити жалбу на решење о процењеној радној способности и могућности запослења или одржања запослења.

На основу сагледавања свеукупног стања појединца и стања на тржишту рада орган вештачења врши оцену болести и оштећења од утицаја на радну способност и могућност запослења или одржања запослења на основу следеће скале:

- 0. степен – ако не постоје тешкоће и препреке у раду, односно уколико су занемарљиве и не утичу на радну способност;
- 1. степен – ако су тешкоће и препреке мале и утичу на радну способност у односу на занимање или послове које лице може да обавља а омогућавају запошљавање под општим условима;
- 2. степен – ако су тешкоће и препреке умерене, односно знатне у односу на занимање или послове које лице може да обавља а омогућавају запошљавање под посебним условима;

- 3. степен – ако су тешкоће и препреке потпуне или вишеструке, односно лице се не може запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима, односно чији је радни учинак мањи од једне трећине радног учинка запосленог на уобичајеном радном месту, без обзира на занимање или послове.

Трошкове процене радне способности и могућности запослења или одржања запослења незапосленог лица и лица запосленог у предузећу за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом сноси Национална служба. Трошкове процене радне способности и могућности запослења или одржања запослења запосленог лица сноси лице које је захтев поднело, а може их сносити и послодавац код кога је лице у радном односу у моменту подношења захтева, уплатом на подрачун надлежне филијале Националне службе.

### ***ПРОФЕСИОНАЛНА РЕХАБИЛИТАЦИЈА***

Под професионалном рехабилитацијом особа са инвалидитетом подразумева се организовање и спровођење програма мера и активности у циљу оспособљавања за одговарајући посао, запошљавања, одржања запослења, напредовања или промене професионалне каријере, а иста је регулисана Правилником о ближим условима, критеријумима и стандардима за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације „Службени гласник РС“, бр. 112/2009.

Професионална рехабилитација особа са инвалидитетом спроводи се применом активности које обухватају:

- каријерно вођење, професионално информисање, саветовање и индивидуални план запошљавања;
- радно оспособљавање, доквалификацију, преквалификацију и програме за стицање, одржавање и унапређивање радних и радно-социјалних вештина и способности;
- појединачне и групне, опште и прилагођене програме за унапређење радно-социјалне интеграције;
- развој мотивације, техничку помоћ, стручну подршку, праћење и процену резултата професионалне рехабилитације;
- индивидуални саветодавни рад, који укључује помоћ у прихватању сопствене инвалидности са становишта могућности укључивања у рад и поједине мере професионалне рехабилитације;
- едукацију и тренинг семинаре за послодавце, стручна лица за радно оспособљавање и професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом и друга лица и
- предлоге и обуку за примену адекватних техничких и технолошких решења у циљу подизања ефикасности особе са инвалидитетом у учењу и раду, као и службе подршке.

Носиоци послова професионалне рехабилитације, поред Националне службе за запошљавање, могу да буду и предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, образовне установе и други облици организовања који испуњавају услове, критеријуме и стандарде за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације.

У оквиру професионалне рехабилитације, сагледавањем свих фактора који могу утицати на унапређење услова рада и подизање ефикасности особе са инвалидитетом на радном месту, врши се процена професионалних могућности и врсте мера и активности које ће се спроводити као део целокупне рехабилитације, односно социјалне и радне укључености појединца ради запошљавања или одржања запослења. Запослена особа са инвалидитетом, за време трајања професионалне рехабилитације, има право на одсуство са рада код послодавца код кога је у радном односу.

Запосленој особи са инвалидитетом не може да престане радни однос због одсуства са рада до кога је дошло у време трајања професионалне рехабилитације. За време трајања професионалне рехабилитације запослена особа са инвалидитетом има право на накнаду зараде у висини 100% просечне зараде остварене у претходна три месеца пре укључивања у мере и активности професионалне рехабилитације, с тим да накнада зараде не може бити мања од минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду. Незапослена особа са инвалидитетом за време трајања професионалне рехабилитације не заснива радни однос. Незапослена особа са инвалидитетом која је укључена у одређене мере и активности професионалне рехабилитације има право на новчану помоћ за време трајања програма.

### ***ЗАПОШЉАВАЊЕ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ***

Особе са инвалидитетом запошљавају се под општим или под посебним условима. Запошљавањем особа са инвалидитетом под општим условима сматра се запошљавање код послодавца без прилагођавања послова, радног места или послова и радног места. Запошљавањем особа са инвалидитетом под посебним условима сматра се запошљавање код послодавца уз прилагођавање послова, радног места или послова и радног места.

Под прилагођавањем послова подразумева се прилагођавање радног процеса и радних задатака.

Под прилагођавањем радног места подразумева се техничко и технолошко опремање радног места, средстава за рад, простора и опреме – у складу са могућностима и потребама особе са инвалидитетом. Прилагођавањем се може обезбедити и стручна помоћ, као подршка особи са инвалидитетом код увођења у посао или на радном месту, кроз саветовање, оспособљавање, услуге асистенције и подршку на радном месту, праћење при раду, развој личних метода рада и оцењивање ефикасности.

### ***МЕРЕ АКТИВНЕ ПОЛИТИКЕ ЗАПОШЉАВАЊА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ***

Активна политика запошљавања особа са инвалидитетом подразумева мере и подстицаје усмерене на подизање мотивације, запошљавање и самозапошљавање особа са инвалидитетом. Послодавац који запосли особе са инвалидитетом које се запошљавају под посебним условима може да оствари право на рефундацију примерених трошкова прилагођавања радног места за запошљавање тих лица. Послодавац који запосли на неодређено време особу са инвалидитетом без радног искуства има право на субвенцију зараде за ту особу у трајању од 12 месеци, која износи до 75% укупних трошкова зараде са припадајућим доприносима за обавезно социјално осигурање, али не више од износа минималне зараде.

Коришћени правни извори:

- Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом „Службени гласник РС“, бр. 36/2009 и 32/2013;
- Правилник о ближем начину, трошковима и критеријумима за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења особа са инвалидитетом „Службени гласник РС“, бр. 36/2010 и 97/2013 и
- Правилник о образовању и начину рада органа вештачења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање „Службени гласник РС“, бр. 59/08 и 75/08.